

กระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึง 6 สาย ของครูศรีชัย เต็งรัตน์ล้อม
Kru Sornchai Tengratlom's Knowledge Transmission Processes of Six-string Lute
(Sueng Hok Sai) – The Northern Thai Folk Music Instrument

สุวิชา สิงโตทอง (SUWITCHA SINGTOTHONG)

สาขาคณตรีศึกษา หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

อีเมลผู้แต่งหลัก : chomp_islove888@hotmail.com เบอร์โทร : 095-415-6529

วันที่รับบทความ 2 มกราคม 2562

วันที่แก้ไขบทความ 1 เมษายน 2562

วันที่ตอบรับบทความ 5 เมษายน 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึง 6 สาย ของครูศรีชัย เต็งรัตน์ล้อม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ ผู้รู้ คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกในด้านต่างๆ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ ที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงซึง 6 สาย โดยตรงจากครูศรีชัย เต็งรัตน์ล้อม จำนวน 11 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า ครูศรีชัย เต็งรัตน์ล้อม เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในดนตรีพื้นบ้าน จึงได้นำองค์ความรู้ที่มีนั้น นำมาถ่ายทอดให้แก่ลูกศิษย์ ด้วยวิธีการสอนแบบปากต่อปาก การต่อมือ หรือเรียกอีกอย่างว่าการสอนแบบมุขปาฐะ โดยแบ่งกลุ่มลูกศิษย์ออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มที่ไม่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน และ 2) กลุ่มที่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน เพื่อให้เหมาะสมและง่ายต่อการถ่ายทอด อีกทั้งท่านเป็นครูดนตรีพื้นบ้านที่มีความคิดทันสมัย จึงได้ทำการบันทึกโน้ตเพลงต่างๆ ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เพื่อให้บุคคลที่สนใจ ง่ายต่อการศึกษาค้นคว้าความเป็นมา เพื่อเป็นการรักษาสืบสาน และอนุรักษ์ภูมิปัญญาวัฒนธรรมท้องถิ่นสืบไป

คำสำคัญ: กระบวนการถ่ายทอด; ดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ; ซึง 6 สาย

ABSTRACT

This qualitative research aimed to study Kru Sornchai Tengratlom's approach in knowledge transmission in northern Thai folk music instrument six-string lute—Sueng Hok Sai. The structured interview and participatory observation were used as the research instruments and collected data from the informative group consisted of 11 people. The group was divided into the in-depth information knowledgeable group and the practitioners who were directly trained by Kru Sornchai Tengratlom.

The results revealed that Kru Sornchai Tengratlom, a northern Thai folk music instrument expert, transmitted his music instrument knowledge by orally teaching, one-by-one teaching, and hands-on teaching. In order to suit the instruction and to make it easy to teach, students were divided into 2 groups; students with no folk music instrument background knowledge and students with folk music instrument background knowledge. Kru Sornchai Tengratlom has recorded music notes in manuscript to support any interested people in learning northern Thai folk music instrument, to transfer knowledge and to conserve northern Thai folk music instruments.

Keywords : Process of transmitting; Northern folk music; Seung 6 lines stringed

บทนำ

วงดนตรีพื้นบ้านและนักดนตรีพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่นในภาคเหนือ จะยึดทำนองเพลงและระเบียบวิธีการบรรเลงแบบดั้งเดิม เครื่องดนตรีที่ใช้จะสร้างในรูปแบบที่เรียบง่าย ไม่ประณีตสวยงามเนื่องจากต้องการเสียงดังวัตถุประสงค์ในการทำเครื่องดนตรีของชาวเหนือในอดีต ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมที่เป็นจารีตปฏิบัติสืบต่อกันมา โดยมากจะใช้ในวัยหนุ่มและเลิกใช้เมื่อมีครอบครัวแล้ว เนื่องจาก ต้องใช้เวลาเพื่อประกอบอาชีพสร้างฐานะให้ครอบครัว นอกจากผู้ที่มีใจรักศิลปะด้านดนตรีพื้นบ้านนั้น จะนำมาเล่นบ้างในบางโอกาส ในเวลาต่อมาชาวเหนือมีภูมิปัญญามากขึ้น อารยะธรรมสูงขึ้นและมีสุนทรีย์ะ มากขึ้นจึงนำเครื่องดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน เช่นการบรรเลงเพื่อประเทืองอารมณ์ คลายเครียด ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือเกี่ยวสาวตามหมู่บ้านต่างๆ (งามตา นันทขว้าง, 2551, น.22)

ซึง 6 สาย เป็นเครื่องดนตรีที่มีลักษณะโดดเด่น เป็นเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นจากไม้ชิ้นเดียว ใช้มือในการทำทุกขั้นตอนและทุกชิ้นส่วน ปัจจุบันนี้ซึง 6 สาย ยังคงรักษารูปทรง และลวดลายแบบดั้งเดิมไว้ รวมถึงทำนึ่งในการติดก็ยังเป็นลักษณะตามอดีตสมัย

ซึง 6 สาย เป็นเครื่องดนตรีโบราณ มีอายุร่วมร้อยปี เมื่อเทียบขนาดของซึง 4 สาย จัดอยู่ในขนาดของซึงหลวง เพราะเป็นซึงที่มีขนาดใหญ่ มีเสียงที่ทุ้มกังวาน เป็นเครื่องดนตรีที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาและวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของท้องถิ่น มีเอกลักษณ์ลักษณะเฉพาะตัว แต่ปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือได้รับผลกระทบตามกระแสอิทธิพลจากโลกตะวันตก ความก้าวหน้าจากทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีปัจจุบันที่พัฒนาอย่างไม่หยุดยั้ง ผลสะท้อนที่ตามมาคือ การผสมผสานทางวัฒนธรรมดนตรีโดยวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก ดนตรีสากล ที่แทรกซึมอยู่ทั่วไปในดนตรีพื้นบ้าน

ล้านนา ทำให้รูปแบบบางอย่างถูกปรับเปลี่ยนไปตามกลางกระแสของใหม่ที่ถาโถมเข้ามา (ศรชัย เตังรัตน์ล้อม, 2547, น.2)

ครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม อาจารย์ประจำสาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพปาง เป็นผู้ที่ศึกษาค้นคว้า มีความรู้ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญการบรรเลง สะล้อ ซึง และเครื่องดนตรีพื้นบ้านทุกชนิด ท่านมีผลงานการประพันธ์เพลงพื้นบ้านไว้หลายบทเพลง ได้ทำการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของโน้ตลงกระดาษบันทึกโน้ตไว้อย่างเป็นระบบ ทำการจดลิขสิทธิ์บทเพลงที่ท่านได้ประพันธ์ คิดค้นตำราการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านเพื่อเป็นประโยชน์ในการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้าน อีกทั้งท่านยังมีผลงานการวิจัยเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับ ซึง 6 สาย อีกด้วย

ครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม ได้ศึกษาความเป็นมา แหล่งผลิต ลักษณะทางกายภาพ ศึกษาโครงสร้างระบบเสียง ความแตกต่างของซึง 6 สาย และซึง 4 สาย จัดทำแบบฝึกหัดการบรรเลง ซึง 6 สายเพื่อประโยชน์ผู้เรียนดนตรีพื้นบ้านได้ศึกษา และได้ใช้ความรู้ความสามารถประพันธ์เพลง โดยใช้ซึง 6 สายไว้หลายบทเพลง ได้ทำการเผยแพร่เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสังคม ทำให้ซึง 6 สาย เป็นที่รู้จักมากขึ้นในวงการดนตรีพื้นบ้าน อีกทั้งยังเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์เพื่อคนรุ่นหลัง สืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึง 6 สาย ของครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม

กรอบความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่างๆ ที่สำคัญในการศึกษากระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึง 6 สาย ของครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม โดยนำแนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา พบว่าองค์ประกอบในกระบวนการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้าน หลักสำคัญของการถ่ายทอดดนตรีพื้นเมือง 3 ประการ ได้แก่ 1) การชี้แนะ คือ ให้ทำตามที่ครูบอกหรือสั่ง 2) การท่องจำ โดยไม่มีการบันทึกโน้ตบทเพลงหรือเทคนิคการบรรเลง 3) ยึดมั่นในจารีตประเพณี การถ่ายทอดดนตรีไทยเท่าที่ผ่านมานในอดีต ไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยหรือดนตรีพื้นเมือง นิยมใช้หลักสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ 1) การชี้แนะ คือการให้ทำตามที่ครูสั่ง 2) การท่องจำโดยไม่มีการบันทึกเป็นตัวโน้ต 3) ยึดมั่นในจารีตประเพณี ซึ่งหลัก 3 ประการนี้ยังคงถือปฏิบัติจนกระทั่งปัจจุบัน ในด้านแหล่งการเรียนรู้ที่ตัวครูเป็นสำคัญ ดังนั้นครูดนตรีไทยจึงเป็นเหมือนสถาบันการศึกษาที่รวมศิลปะทางดนตรีไว้มากมาย (สังัด ภูเขาทอง, 2532)

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สาย ของครูศรชัย เต็งรัตนล้อม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีพื้นบ้านภาคเหนือ และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม โดยใช้การสัมภาษณ์ วิธีการสังเกต ซึ่งแบ่งได้ 3 ขั้นตอนดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้ให้ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องในองค์ประกอบของกระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สาย ครูศรชัย เต็งรัตนล้อม ผู้วิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มตามข้อมูลที่ต้องการศึกษา ได้แก่ 1) กลุ่มผู้รู้ คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์ ด้านผลงานทางด้านดนตรีของครูศรชัย เต็งรัตนล้อม และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือกลุ่มที่ได้รับการถ่ายทอดการบรรเลงซึ่ง 6 สาย จากครูศรชัย เต็งรัตนล้อม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยนี้มี 2 แบบ คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

1. แบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ที่กำหนดคำถาม หรือประเด็นการสัมภาษณ์ที่ครอบคลุมเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดการวิจัยอย่างชัดเจน

2. แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม

เก็บข้อมูลโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) โดยใช้แบบบันทึกภาคสนาม (สุภางค์ จันทวานิช, 2552)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากการสังเกตการณ์เรียนการสอนของครูศรชัย เต็งรัตนล้อม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมกลุ่มผู้รู้ และกลุ่มผู้ปฏิบัติ
2. นำข้อมูลที่ได้มาจัดกลุ่มข้อมูล (clustering) และประมวลข้อมูลเข้าด้วยกันเพื่อสร้างข้อสรุป

ระยะเวลาในการเก็บข้อมูล

ตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2559 ถึง 20 พฤษภาคม 2560

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สาย ของครูศรชัย เติงรัตน์ล้อม ได้ผลวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบในกระบวนการถ่ายทอดประกอบด้วย

1.1 ผู้สอน ได้แก่ ครูศรชัย เติงรัตน์ล้อม พบว่าครูศรชัย เติงรัตน์ล้อมเป็นศิลปินผู้มีความสำคัญในด้านการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สาย ได้รับการถ่ายทอดด้วยวิธีการแบบดั้งเดิมคือวิธีการแบบมุขปาฐะ ตัวต่อตัวจากครูสู่ลูกศิษย์ ซึ่งเริ่มจากการสอนแบบปากเปล่า สอนตัวต่อตัว การต่อมือ และต่อมาครูศรชัย เติงรัตน์ล้อมได้มีการพัฒนาโดยใช้การจดบันทึกระบบโน้ตเข้ามาใช้ในการสอน ทำให้การถ่ายทอดวิธีการบรรเลงซึ่ง 6 สายได้สะดวก เข้าใจรวดเร็วขึ้น

1.2 ผู้เรียน ได้แก่ ผู้ที่สนใจเรียนซึ่ง 6 สาย ส่วนใหญ่ลูกศิษย์ของครูศรชัย เติงรัตน์ล้อมเป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดการเป็นครู อาจารย์นักศึกษาที่สนใจในดนตรีพื้นบ้านในจังหวัดลำปางที่มีความสนใจเรียน ซึ่ง 6 สาย ได้แบ่งกลุ่มผู้ปฏิบัติเป็น 2 กลุ่มดังนี้ 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน

1.3 เนื้อหา แบบฝึกหัดที่ใช้ในการสอน โน้ตเพลงต่างๆที่ใช้ในการสอนซึ่ง 6 สาย

1.4 สถานที่ สถานที่ที่ใช้ในการสอนซึ่ง 6 สาย ครูศรชัย เติงรัตน์ล้อม ได้ใช้ห้องพักอาจารย์ อาคารสาขาวิชาดนตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง และบ้านเป็นสถานที่ฝึกสอน

1.5 ช่วงเวลา ช่วงเวลาในการสอนส่วนใหญ่ จะเป็นเวลาหลังเลิกจากงานสอน วันหยุดราชการ และวันหยุดวันเสาร์-อาทิตย์ การเรียนแต่ละครั้งขึ้นอยู่กับภาระนัดหมายของผู้สอนและผู้เรียน

1.6 อุปกรณ์ ซึ่ง 6 สาย

2. กระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สาย ครูศรชัย เติงรัตน์ล้อม ได้ทำการแบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน รวมทั้งหมด 7 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่	ขั้นตอนที่
1.ขั้นเริ่มต้น	1.การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน
	2.การแบ่งกลุ่มผู้เรียนซึ่ง 6 สาย
	3.อธิบายลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียงและตำแหน่งนิ้วของซึ่ง 6 สาย

ตอนที่	ขั้นตอนที่
	4.ทำนึ่งในการตีไม้ตีด และการจับที่ตีดซึ่ง 6 สาย
2.การฝึกเล่นแบบฝึกหัดตีดซึ่ง 6 สาย	5.แบบฝึกหัดการตีดซึ่ง 6 สาย
3.การฝึกดำเนินทำนองกับบทเพลง	6.การฝึกดำเนินทำนองกับบทเพลงที่มีอยู่แล้ว
	7.การฝึกดำเนินทำนองกับบทเพลงที่ ครูศรชัย เต็งรัตนล้อม ได้ประพันธ์

ตอนที่ 1 ขั้นเริ่มต้น ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนเริ่มต้น จะประกอบด้วยการพูดคุยเพื่อสร้างแรงจูงใจ เล่าประวัติ อธิบายความเป็นมา แบ่งกลุ่มผู้เรียน อธิบายรายละเอียดลักษณะทางกายของซึ่ง 6 สาย อธิบายท่าทางในการนั่งตีดซึ่ง 6 สายต่างๆ ระบบเสียง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ เข้าใจลักษณะ ส่วนประกอบต่างๆ และทำให้ผู้เรียนมีความอยากที่จะเรียนซึ่ง 6 สาย ได้ลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียน

เป็นการพูดคุย เรื่องเล่า แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้เกิดคำถาม ความอยากรู้ และความสนใจของผู้เรียนให้เพิ่มมากขึ้น โดยเริ่มจากการเล่าประวัติความเป็นมา ความสำคัญ หน้าที่ โอกาสต่างๆในการบรรเลง และอธิบายปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น เพราะเหตุใดจึงทำให้ในปัจจุบันเครื่องดนตรีชนิดนี้ไม่เป็นที่นิยม กำลังจะสูญหายไป อีกทั้งให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญในการรักษามรดกภูมิปัญญาชาวบ้าน ช่วยกันอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการสร้างความสนใจและกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความมุ่งมั่นรับการถ่ายทอดมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 2 การแบ่งกลุ่มผู้เรียนซึ่ง 6 สาย

- 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน
- 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน

ขั้นตอนที่ 3 อธิบายลักษณะทางกายภาพ ระบบเสียงและตำแหน่งนิ้วของซึ่ง 6 สาย

ขั้นตอนนี้จะเป็นการอธิบายถึงลักษณะและส่วนประกอบของซึ่ง 6 สาย ว่ามีลักษณะอย่างไร ลวดลายที่อยู่บนซึ่ง ให้ความหมายอย่างไร กว้าง ยาว วัสดุที่ใช้ในการทำมีส่วนประกอบ วิธีการสร้างซึ่ง 6 สาย อธิบายความสำคัญของแต่ละส่วนประกอบ ว่ามีความสำคัญอย่างไร วิธีการทำแบบคร่าวๆ ว่ามีอย่างไรบ้าง

ระบบเสียงของซึ่ง 6 สาย เนื่องจากซึ่ง 6 สายมีระบบเสียง และลักษณะทางกายภาพที่แตกต่างจากซึ่ง 4 สาย ผู้วิจัยได้สังเกต สอบถามและศึกษาการเทียบเสียงซึ่ง 6 สาย “โดยทั่วไปซึ่ง 6 สายจะเทียบเสียงกับขลุ่ย หลับในเสียง ซอล – โด – ซอล นักดนตรีที่มีทักษะและ

ประสบการณ์ จะฟังเสียงเพียงเสียงเดียวคือ เสียงซอล หรือเสียงโด จากนั้นก็จะทำการเทียบโดยกดลูกนิ้ว” (ครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม, สัมภาษณ์, 2559)

ขั้นตอนที่ 4 ทำนั้งในการดีดไม้ดีด และการจับที่ติดซิ่ง 6 สาย

ทำนั้งเพื่อการบรรเลง ซิ่ง 6 สาย เนื่องจากซิ่ง 6 สาย เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีขนาดใหญ่ ทำจากไม้เนื้อแข็ง จึงทำให้มีน้ำหนักที่มาก ดังนั้นครูศรชัย เตังรัตน์ล้อม จึงได้คิดค้นทำนั้งที่เหมาะสม ทำให้ผู้บรรเลงนั้นรู้สึกสบาย ไม่เมื่อยและไม่หนัก แบ่งทำในการบรรเลงออกเป็น 2 ลักษณะ และมี 4 ท่า

การจับที่ติดที่นิยมโดยทั่วไปจะใช้นิ้วชี้และนิ้วโป้งจับที่ติดให้แน่น หรือตามถนัด ส่วนจะยืนปลายที่ติดออกมามากหรือน้อยนั้น ก็ขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้เล่นแต่ละบุคคล

ตอนที่ 2 การฝึกเล่นแบบฝึกหัดติดซิ่ง 6 สาย ประกอบด้วย 1 ขั้นตอน

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนของการฝึกอ่านโน้ตพื้นฐาน ฝึกการนับจังหวะ คำสั่งสัญลักษณ์ ฝึกปฏิบัติกับแบบฝึกหัด จนสามารถบรรเลงบทเพลงที่ครูศรชัย เตังรัตน์ล้อมแต่จัดระดับขึ้นความง่ายไปยากได้ อีกทั้งยังเป็นการฝึกการดีดที่เข้มข้น รวมทั้งลูกเล่นเทคนิคต่างๆ ที่นิยมและเทคนิคส่วนตัวของครูศรชัย เตังรัตน์ล้อมเป็น ได้ลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 5 แบบฝึกหัดการดีดซิ่ง 6 สาย

การนับจังหวะ สำหรับการนับจังหวะ และวิธีการบันทึกโน้ตไทยนั้น จะบันทึกลงในตารางโดยแบ่งออกเป็นบรรทัด บรรทัดละ 8 ช่องเรียกว่า “ห้อง” ในแต่ละห้อง จะบรรจุโน้ตไว้ 4 ตัว ถ้าเป็นอัตราปานกลางหรือจังหวะสองชั้น โน้ตตัวแรกจะนับในจังหวะ ยก โน้ตตัวที่สองนับในจังหวะตก โน้ตตัวที่สามนับในจังหวะ ยก โน้ตตัวสุดท้ายจะนับในจังหวะตก ซึ่งในที่นี้จะอธิบายเฉพาะการอ่านโน้ตแบบอัตราสองชั้นเป็นหลัก การดีดมีหลายลักษณะเช่น การดีดโดยลากเสียงยาว การรัวไม้ดีดโดยทำเสียงสั้น การดีดเก็บเม็ดทำนองเพลง การรัวไม้ดีดเสียงยาว เสียงสั้นและเก็บการรัวไม้ลากยาว ผสมไม้ดีดสั้น การใช้ไม้ดีดสั้นผสมไม้ดีดแบบเก็บ การใช้ไม้ดีดแบบเก็บ การใช้ไม้ดีดแบบลูกเท่า

ตอนที่ 3 การฝึกดำเนินทำนองกับบทเพลง ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 6 การฝึกดำเนินทำนองกับบทเพลงทั่วไป

แบบการฝึกดำเนินทำนองบทเพลงในทางต่างๆ ของซิ่ง 6 สาย เพลงพื้นเมืองล้านนาที่มีอัตราจังหวะ 2 ชั้น ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง ที่มีความง่ายไปหายาก ได้ยกตัวอย่างบทเพลงไว้เพื่อเป็นแบบฝึกหัดการบรรเลงบทเพลงในทางต่างๆ เพื่อช่วยต่อการฝึก และได้ทำการแยกเป็น 3 ส่วนรวม 5 ทางต่อ 1 บทเพลงดังนี้

ส่วนที่ 1 ทางหลัก คือ ทางเพลงที่เป็นโน้ตที่แต่งไว้แต่เดิม ไม่ได้เปลี่ยนแปลงโน้ตหรือทำนองใหม่แต่อย่างใด

ส่วนที่ 2 ทางที่ 1-3 คือ ทางเพลงที่เพิ่มเติมโน้ตเข้าไปให้มีความหลากหลาย สีสัน ลูกเล่น ทำให้เกิดความไพเราะมากยิ่งขึ้น และจัดลำดับความยากไว้ตามลำดับ

ส่วนที่ 3 ทางที่ 4 จะเป็นทางที่ ครูศุภชัย เต็งรัตนล้อม ใช้เทคนิค ลูกเล่น ขึ้นสูง และใส่สไตล์เฉพาะตัวลงไป มีการเพิ่มโน้ตมากกว่าส่วนที่ 2 ลงไปให้ ทำให้เกิดสีสัน อารมณ์ เพิ่มความน่าสนใจ เพิ่มความไพเราะในบทเพลงยิ่งขึ้น

ในขั้นการฝึกดำเนินการทำนองกับบทเพลงทั่วไปนี้ครูศุภชัย เต็งรัตนล้อม ได้จัดบทเพลงไว้สำหรับฝึกซ้อม 5 บทเพลงดังนี้

1. เพลงเตียวดวง
2. เพลงล่องแม่ปิง
3. เพลงลำนางชนบท
4. เพลงพม่า
5. เพลงอื้อ

ขั้นตอนที่ 7 การฝึกดำเนินการทำนองกับบทเพลงที่ ครูศุภชัย เต็งรัตนล้อมได้ประพันธ์ไว้
 ขั้นตอนนี้เป็นการฝึกดำเนินการทำนองบทเพลงที่ครูศุภชัย เต็งรัตนล้อม ได้ประพันธ์ เพลงในทางซึ่ง 6 สาย และได้บันทึกเป็นลายมือเอาไว้แล้ว ครูศุภชัย เต็งรัตนล้อม ได้จัดระดับความง่าย ไปหายากไว้ 3 ระดับดังนี้

1. ระดับพื้นฐาน

ระดับพื้นฐาน บทเพลงในระดับนี้เป็นบทเพลงที่มีการใช้โน้ตที่ง่าย โครงสร้างเพลงไม่ซับซ้อน เป็นการดำเนินการทำนองเพลงแบบเรียบง่าย เหมาะสำหรับผู้ฝึกหัดขั้นเริ่มต้น จนถึงระดับสูง บทเพลงในระดับพื้นฐานนี้จะมีด้วยกัน 5 บทเพลงดังนี้

1. เพลง ตักแตนรำมวยทางซึ่งหงสาย
2. เพลง เวียงเหนือทางซึ่งหงสาย
3. เพลง เวียงตาลทางซึ่งหงสาย
4. เพลง งาดำทางซึ่งหงสาย
5. เพลง กิ่งไผ่ไหวโบทางซึ่งหงสาย

2. ระดับกลาง

ระดับกลาง บทเพลงในระดับนี้ เป็นบทเพลงที่มีการใช้โน้ตมากขึ้น รวมถึงใช้เทคนิคต่างๆ เข้ามาบรรเลงเพื่อให้เกิดความน่าสนใจ และไพเราะยิ่งขึ้น บทเพลงในระดับกลางนี้ จะมีด้วยกัน 8 บทเพลงดังนี้

1. เพลง งาช้างดำทางซึ่งหงสาย
2. เพลง ช้างละกอนทางซึ่งหงสาย
3. เพลง ดาวมังกรทางซึ่งหงสาย
4. เพลง ภูเพียงทางซึ่งหงสาย
5. เพลง พญาเมืองทางซึ่งหงสาย
6. เพลง ม่านแม่เหล็กลำปางทางซึ่งหงสาย
7. เพลง หลวงละกอนทางซึ่งหงสาย
8. เพลง กำปี้ ทางซึ่งหงสาย

3. ระดับสูง

ระดับสูง บทเพลงในระดับนี้ เป็นบทเพลงที่ใช้โน้ตที่ซับซ้อน ใช้เทคนิคลูกเล่นขั้นสูงในการบรรเลง ในการบรรเลงเพลงระดับสูงนั้น ยิ่งเล่นเร็วเท่าไร ถือว่าเก่ง ยิ่งใส่ลูกเล่นต่าง เทคนิคต่างๆเข้าไป ยิ่งทำให้เกิดความน่าสนใจและไพเราะมากยิ่งขึ้น บทเพลงในระดับสูงจะมีด้วยกัน 4 บทเพลงดังนี้

1. เพลง ล่องแม่ปิง (เถา) ทางซิงหกลสาย
2. เพลง ปราสาทไหว(เถา) ทางซิงหกลสาย
3. เพลง ไทลื้อ ทางซิงหกลสาย
4. เพลง สไบนาคี ทางซิงหกลสาย

อภิปรายผล

กระบวนการถ่ายทอดเครื่องดนตรีซึ่ง 6 สายของครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม มีครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอด ซึ่งครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม เป็นที่ยอมรับในหมู่ครู อาจารย์และนักดนตรีพื้นบ้านว่า เป็นผู้มีความรู้ มีทักษะความสามารถในการบรรเลงในระดับสูง มีเอกลักษณ์การบรรเลงที่โดดเด่น

ครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม ใช้หลักทฤษฎีการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านในการถ่ายทอด ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจ มาใช้ในการพูดคุย บอกเล่าความเป็นมาของปัญหาที่มีผลกระทบต่อเครื่องดนตรีชนิดนี้ เพื่อเป็นการโน้มน้าวให้ผู้เรียนมีความอยากได้รับการถ่ายทอดมากยิ่งขึ้น ลักษณะการถ่ายทอดดนตรีพื้นบ้านเป็นลักษณะของการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ เป็นการสอนแบบปากต่อปาก เรียนรู้จากการฟังมากกว่าการอ่าน (สุกัญญา สุฉฉายา, 2545) โดยการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้านนั้นจะใช้เวลาท่องจำให้ลูกศิษย์ฟังและเล่นบทเพลง หรือแบบฝึกซ้ำๆ เพื่อให้เกิดความเคยชิน การต่อเพลง การต่อมือ การเรียนการสอนนั้นจะเน้นการสอนแบบตัวต่อตัว

การถ่ายทอดการบรรเลงซึ่ง 6 สายของครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม ในอดีตครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม ได้รับการถ่ายทอดจากครูโบราณจะเน้นการสอนให้จำจดบทเพลง การต่อมือ โดยที่ไม่มีโน้ตเป็นลายลักษณ์อักษร แต่ครูศุภชัย เต็งรัตน์ล้อม ได้ใช้ความสามารถทางทฤษฎีดนตรี ในการจดบันทึกบทเพลงโบราณ และบทเพลงที่ท่านได้ประพันธ์ขึ้น บันทึกลงเป็นตัวโน้ตลงกระดาษ และได้ทำการบันทึกเสียงในรูปแบบซีดี เพื่อให้มีขั้นตอนในการถ่ายทอดที่ง่ายต่อการศึกษา เพราะผู้สอนจะพิจารณาผู้เรียนจากพื้นฐานของผู้เรียน เพื่อแบ่งกลุ่มผู้เรียนออกเป็นสองกลุ่ม โดยกลุ่มแรกคือ 1) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน และ 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน โดยการสอนจะจัดการสอนอย่างชัดเจน ในกลุ่มกลุ่มผู้ปฏิบัติที่ไม่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน จะต้องเรียนตั้งแต่ขั้นพื้นฐาน เช่นการอ่านโน้ต การนับจังหวะ รู้จักลักษณะทางกายภาพ ตำแหน่งโน้ต ระบบเสียงของซึ่ง 6 สาย จนกระทั่งผู้เรียนสามารถเรียนรู้และสามารถบรรเลงบทเพลงต่างๆได้ ส่วนในกลุ่มผู้ปฏิบัติที่มีพื้นฐานดนตรีพื้นบ้าน จะข้ามขั้นพื้นฐานไปสู่ขั้นที่เรียกว่า การดำเนินทำนองกับบทเพลง บรรเลงเพลงในระดับที่มีความยาก เรียนรู้ลูกเล่น เทคนิคในการตีตต่างๆ การต่อมือในบทเพลงที่มีความยาก อีกทั้ง

การเลียนแบบการบรรเลงให้เหมือนครุมากที่สุด จนถึงสามารถพัฒนาตนเองเพื่อเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดต่อไปได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านซึ่ง 6 สายของครุศรัย เติงรัตน์ล้อม ในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์ และการทำวิจัยครั้งต่อไป มีรายละเอียดดังนี้

1. ข้อเสนอแนะในการใช้ประโยชน์

1.1 การศึกษากระบวนการการถ่ายทอดเครื่องดนตรีพื้นบ้านนั้น มีอยู่หลายรูปแบบ และวิธีการ การนำรูปแบบการฝึกควรคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญและปรับให้เหมาะสม

1.2 รูปแบบของแบบฝึก และบทเพลงมีระดับความยากง่ายที่แตกต่าง และสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการสอดแทรกเนื้อหาส่วนของทฤษฎีดนตรีสากลให้มากขึ้นกว่านี้

2.2 ควรศึกษาเครื่องดนตรีชนิดอื่น

2.3 ควรจะมีการทำตารางเพื่อศึกษาความก้าวหน้าในการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน

เอกสารอ้างอิง

ศรัย เติงรัตน์ล้อม. (2549). **ซึ่ง 6 สายตำบลทุ่งกว๋าว อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง.**

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุกัญญา สุฉฉายา. (2545). **เพลงพื้นบ้านศึกษา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์คติชนวิทยา และภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อดิศร สวณฉลาด. (2559). **วิธีการบรรเลงสล้อสามสายของ ผศ.ศรัย เติงรัตน์ล้อม.** กรุงเทพฯ:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทัย ศาสตรา (2553). **การศึกษากระบวนการถ่ายทอดการบรรเลงระนาดเอกของครูประสิทธิ์**

ถาวรศิลป์แห่งชาติ. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ศรัย เติงรัตน์ล้อม. (สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2558).